

Mgr Jakub Michalik

Drewno w nowożytnej kulturze funeralnej na podstawie wybranych stanowisk archeologicznych

Chowanie zmarłych w drewnianych trumnach, na uświęconej ziemi z ceremonią pogrzebową miało miejsce w Polsce już od XIII wieku. Na przestrzeni wieków obrządek grzebalny ulegał ewolucji, pojawiły się znane nam do dzisiaj egzekwie, również kształt trumien zaczął się zmieniać z prostych form w bardziej złożone. Identyfikacja drewna użytego do wykonania trumny stanowi dość rzadko poruszany temat. Sprzyjające warunki środowiskowe w grobach ziemnych i kryptach umożliwiają zachowanie się drewna, którego analiza stanowi istotny element w badaniach nad kulturą funeralną. Celem pracy jest wskazanie możliwości poznawczych, jakie niosą za sobą analizy ksylogiczne w badaniach trumien z krypt i cmentarzysk okresu nowożytnego. Skupiono się zarówno na analizie drewna wykorzystanego do wykonania samej trumny jak również, chociaż w mniejszym stopniu, na przedmiotach drewnianych, które razem z ciałem zmarłego do niej wkładano.

Na początku pracy wymienione zostały rzemiosła, które wykonywały lub uczestniczyły w wykonywaniu trumien i ich elementów. Opis rzemiosł został podzielony na strefę miejską i pozamiejską, gdyż produkcja trumien różniła się zależnie od obecności lokalnych cechów i zamożności mieszkańców. Za element stały dla wszystkich obszarów należy uznać warsztat stolarski wraz z jego asortymentem. Znalazł się tu opis procesu produkcji trumny, z którym także wiązały się określone zwyczaje i przesady. Kolejny rozdział porusza aspekty duchowe związane z drewnem. Przedstawione zostały związki drzew z elementami religii z całego świata: Europy, Bliskiego i Dalekiego Wschodu i Ameryki Północnej. Celem tak rozległego zestawienia jest wskazanie, że niezależnie od miejsca na ziemi i cywilizacji, drzewa i drewno zawsze wywoływało podziw u człowieka, co powodowało powstawanie ogromnej ilości wierzeń i symboli, które często są podobnie interpretowane. W następnym rozdziale opisane zostały stanowiska archeologiczne, z których zebrano próby drewna z trumien. Każda z analizowanych trumien została opisana na podstawie dokumentacji archeologicznej wykonanej na stanowisku. Kolejność opisywanych stanowisk została ustawiona zgodnie z liczbą pobranych prób, od największej do najmniejszej. Zatem jako pierwsza została opisana historia badań krypt kościoła pw. Imienia Najświętszej Marii

Panny w Szczuczynie, a następnie pochówki ziemne z cmentarzyska przykościelnego i wnętrza kościoła pw. św. Mikołaja w Gniewie, krypty kościoła pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Piasecznie k. Gniewa, krypty północnej kościoła pw. Świętej Trójcy w Radzynie Podlaskim i krypty pod kościołem pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Łukowie. Kolejne rozdziały stanowią główny element badań – analizę ksylogiczną, a także metodykę zbierania i przygotowywania prób drewna do dalszych analiz. Poszczególne rodzaje i gatunki drzew (sosna zwyczajna, dąb, lipa, brzoza, olsza, topola, klon, wiąz i jesion wyniosły) zostały opisane pod kątem cech mikro- i makroskopowych. Wyniki dodatkowo zestawiono ze sobą także pod kątem podziału pochowanych w trumnach na zmarłych dorosłych, osoby duchowne i dzieci. Prócz trumien, z drewna wykonywano też złącza, listwy maskujące łączenia desek, nóżki, podpórki i legary. Natomiast wewnątrz skrzyni czasami umieszczano wióry które zwyczajowo pochodziły z heblowania desek. Analizie poddane zostały także inne drewniane obiekty, które znajdowano w pochówkach, takie jak kije – miary, dewocjalia (koraliki sznurów modlitewnych, krzyżyki, wzmocnienia okładek książek, obręcze wianków grobowych) i drewniane elementy obuwia (obcasy i gwoźdżiki).

Wszystkie wyniki badań, a także możliwe interpretacje zostały zebrane w ostatnim, podsumującym rozdziale. Oznaczenia drewna pozwoliły na wskazanie czynników, które mogły decydować o doborze drewna na potrzeby ceremonii pogrzebowej, a także w mniejszym stopniu dewocjaliów i elementów obuwia. O ile analiza nie wykazała występowania zależności regionalnych, prócz faktu, że każdy rodzaj drewna stanowił raczej powszechny surowiec, tak na dobór drewna miały wpływ własności drewna jak łatwość w obróbce, profilowaniu i wycinaniu elementów dekoracyjnych. Czynnikiem, który także mógł mieć duży wpływ na dobór drewna na trumnę był stan społeczny osoby zmarłej, a w mniejszym stopniu jego wiek czy płeć. Przekłady etnograficzne tylko częściowo pokrywają się z wynikami badań, jednak etnografowie zbierali swoje informacje w konkretnych społecznościach, często bardzo oddalonych od stanowisk, z których badano trumny. Natomiast potwierdzenie prawdziwości przekładów uzyskujemy przy badaniu wiórów i częściowo kijów-miar z trumien. W przypadku dewocjaliów stosowano materiały, które przede wszystkim miały dobre własności przy produkcji drobnych przedmiotów, a rzadziej stosowano drewno cenniejsze, czasem pochodzenia egzotycznego. Podobnie oznaczenia drewna gwoźdżików i obcasów pozwala na stwierdzenie, że obuwiu składane zmarłym do trumien nie było przygotowywane wyłącznie na potrzeby pogrzebu, a wykonane było w sposób pozwalający na ich użytkowanie.

Jakub Medalski